

Bibliografický záznam: Prati, F., Vasiljevic, M., Crisp, R., J., Rubini, M.: Some Extended Psychological Benefits of Challenging Social Stereotypes: Decreased Dehumanization and a Reduced Reliance on Heuristic Thinking. In: Group Processes & Intergroup Relations, Vol. 18, 2015, str. 801-816

Zpracovala: Dominika Veselá, K18

Některé rozšířené psychologické výhody zpochybňování sociálních stereotypů: Snížená dehumanizace a menší závislost na heuristickém myšlení

Úvod

Dle autorů je v moderní společnosti stále jeden z nejtrvalejších a nejrozšířenějších problémů stereotypizace. Proto se rozhodli zkoumat intervence zaměřující se na oslabování stereotypů obsahující takzvané „proti-stereotypy“. Domnívají se, že vliv takových modelů a intervencí je mnohem hodnotnější a účinnější než se do té chvíle předpokládalo, což v tomto článku pomocí jedné pilotní studie a dvou experimentů ověřují.

Teorie

Proti-stereotypy (counter-stereotypes) oslabující stereotypy

Jedná se o intervence, které vyžadují po daných jedincích, aby si představili proti-stereotypní cíl – např. homosexuálního vojáka, ženu pracující na pozici automechanika či muže pracujícího na pozici zdravotní sestry. Díky takovým intervencím dochází k oslabení stereotypů, protože podněcují posun od heuristického, kategorického způsobu utváření dojmu ke generativnějšímu a individualizovanému způsobu.

Autoři uvádějí příklad studie Huntera a Crispa (2005), jejíž závěry tvrdí, že když se jedinec setká s kombinací kategorií, které jsou dle stereotypů neslučitelné, probíhá proces na dvou úrovních:

1. *Generativní myšlení* = rekonstrukce cíle s individualizovanými, rodícími se atributy
2. *Základní vydědění* = inhibice stereotypních rysů

Dle autorů bylo několika studiemi zjištěno, že při vnímání proti-stereotypů se za účelem vyřešení nekonzistence vnímání posune z výchozího heuristického myšlení na systematictější a analytický kognitivní styl.

Obecné výhody proti-stereotypního myšlení

Autoři analyzovali výsledky mnoha studií zabývajících se výhodami proti-stereotypního myšlení. Dle jejich výsledků benefity plynoucí z proti-stereotypního myšlení jsou:

1. *Zvýšená kognitivní flexibilita* díky snížení spoléhání se na paměťové struktury (stereotypy) a facilitaci dojmů založených na individualizovaných, rodících se atributů
2. *Uvolnění zdrojů pro generativní myšlení* skrze inhibici heuristického myšlení neboli skrze ignorování okamžitě zjevných či dominantních řešení problémů
3. *Neheuristický, systematický styl zpracování* vznikající vytvářením si dojmu vůči cíli s proti-stereotypními informacemi, a který může zobecnět – ovlivnit následné úsudky na s cílem nesouvisející objekty.

Dle autorů mezi kognitivní flexibilitu patří aktivní výběr kognitivních strategií, inteligentní přizpůsobení se svému prostředí a kreativní myšlení.

Dehumanizace

Autoři zkoumali dva teoretické prameny dehumanizace:

1. *Teorie infrahumanizace* (Leyens et al., 2000; Leyens et al., 2001) = teorie, že lidé připisují své skupině (ingroup) více sekundárních nebo jedinečně lidských emocí než členům jiných, relevantních vnějších skupin (outgroup).
2. *Teorie rozlišení mezi zvířecí a mechanickou dehumanizací* (Haslam, 2006)
 - Zvířecí dehumanizace = odmítnutí jedinečně lidských rysů jako zdvořilosti či kultivovanosti
 - Mechanistická dehumanizace = popření rysů lidské přirozenosti jako mezilidské vřelosti či otevřenosti

Autoři se na základě analýzy těchto teorií a dalších výzkumů domnívají, že předpokladem pro dehumanizaci je kategorizace na „my“ a „oni“. To je vedlo k předpokladu, že prosazování myšlení, ve kterém lidé již nespolehají na heuristiku neboli kategorizaci, by mělo být možné odpovídajícím způsobem odstranit kognitivní předpoklad pro dehumanizaci.

Výzkum

Ve svém výzkumu se autoři zaměřili na genderové stereotypy a provedli jednu pilotní studii s následnými dvěma experimenty. Ve všech studiích použili úlohu se zvážením protistereotypních kombinací (např. žena mechanik) a vyjmenování všech slov, které přicházejí respondentovi na mysl v omezeném čase. Pilotní studie se zúčastnilo 91 studentů (57 žen a 34 mužů, průměrný věk 21,7 let). Pro první experiment bylo náhodně vybráno 80 studentů (46 žen a 34 mužů, průměrný věk 19,6 let). Do druhého experimentu bylo náhodně vybráno 80 studentů (62 žen a 18 mužů, průměrný věk 19,4 let).

Výsledky pilotní studie ukázaly, že stereotypní kombinace lze použít jako zástupce pro základní režim výchozího myšlení neboli, že základní nastavení mysli, je stereotypní.

Výsledky prvního experimentu potvrdili humanizující efekt vnímání protistereotypních kombinací genderových kategorií, i přestože si respondenti vytvářeli dojem na základě osoby, která nepatřila k cílové skupině.

Výsledky druhého experimentu ukázaly, že přemýšlení o protistereotypní kombinaci může snížit dehumanizující předsudky vůči vícero vnějším skupinám. Děje se tak na základě snížení heuristického myšlení. Po tom, co respondenti přemýšleli o protistereotypní kombinaci kategorií, častěji připisovali sekundární a ne primární emoce k různým stigmatizovaným vnějším skupinám.

Diskuze

V experimentech, které autoři uskutečnili, bylo potvrzeno, že přemýšlení o ženských protistereotypech zvýšilo připisování sekundárních emocí více stigmatizovaným vnějším skupinám.

Studie podpořila předpoklad autorů, že protistereotypní myšlení hraje zprostředkovatelskou roli pro snižování heuristického zpracování.

Výsledky také posilují teorii, že nejen zvýšení počtu kategorických dimenzí, ale i zvýšením složitosti jejich vztahů může snižovat dehumanizaci. Tento efekt byl dále rozšířen také na další nepříbuzné a stigmatizované vnější skupiny, neboli docházelo k zobecnění protistereotypního myšlení. Díky tomu se autorům podařilo prokázat, že generování protistereotypů vedlo v experimentu k zobecnění procesu humanizace vůči různým vnějším skupinám, které obvykle bývají nějakým způsobem diskriminovány.

Studie mimo jiné rozšiřuje roli genderových protistereotypů při podpoře kognitivní flexibility, která zlepšuje přesnost úsudku a také podporuje rozšíření hranic lidských skupin.

Z čehož vyplývá, že genderové proti-stereotypy hrají důležitou roli při zlepšování meziskupinových vztahů.

Limity a budoucí směry

Autoři si uvědomují, že jejich zjištění vyplývající z použití genderově-profesních proti-stereotypů není možné zevšeobecňovat na jiné typy kategorických spojení. Připouští, že je možné, že proti-stereotypní myšlení může těžit pouze z dlouhodobě přístupných kategorií (např. pohlaví, rasa, věk a fyzický vzhled). Uvádí výzkum Stangore et al. (1992), kde autoři zjistili, že častěji bývá využíván gender než rasa k rozdělení lidí do kategorií (krom vysoce rasistických předpokladů). Což na jednu stranu podporuje důležitost genderových proti-stereotypů, na druhou stranu to však může ukazovat, že proti-stereotypy založené na jiných kategoriích nemusí být tak silné ani účinné nebo že je jejich účinnost a síla může být závislá na důležitosti, jakou dané kategorii připisuje daný člověk.

I přes prokázaný krátkodobý účinek proti-stereotypů jako zvýšení pozornosti a propracovanějšího zpracovávání nebylo ověřeno, zda jde také o účinek dlouhodobý a autoři si uvědomují, že je třeba dalších výzkumů, které by se zaměřily na tuto problematiku.

Dalším úskalím je, že vytváření proti-stereotypů má i své stinné stránky jako snížení pozornosti vůči kontextovým rysům, což nakonec může vést ke změně posuzování a dále rozhodování o cíli zapojeném do řízení trestního vyšetřování.

Poslední překážkou může být to, že proti-stereotypy mohou obsahovat subtypy, kvůli kterým pak vliv stereotypů není narušen. Jako příklad subtypu uvádí právníka velké firmy vs. právníka malé firmy. Autoři se však domnívají, že v jejich výzkumu se subtypy u proti-stereotypů nevyskytovaly.